

KAFKA EDEBİYATINDA ORTAYA ÇIKAN KİŞİSİZ VE VİRTÜEL GÜÇLERİN DELEUZECÜ ANALİZİ

Kudret ARAS¹

Geliş: 13.11.2017 Kabul: 07.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.351530

Öz

Gilles Deleuze, Kafka'yı bilinen yorumların ötesinde, farklı bir okumaya tabi tutmuştur. Guattari ile birlikte yazdıkları "Kafka, Minör Bir Edebiyat İçin" adlı kitapta, Kafka edebiyatının verdiği imkânlardan itibaren, kendi dil, etik ve politik düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Deleuze Kafka'yı büyük edebiyatçılardan biri olarak görmektedir ve "Yargının İşini Bitirmek" konusunda Kafka'nın yazılarının önemine değinir.

Bu makalede ilk olarak Kafka'nın kişisel sorunlarından çok toplumsal sorunlara yoğunlaştığı belirtilerek, toplumsal sorunları nasıl teşhis ettiği ortaya konulacaktır. İkinci olarak da Kafka'nın özellikle Dava romanında dile getirilen yargı-adalet ilişkisine değinilerek Deleuze düşüncesinde ortaya çıkan adalet-arzu ilişkisinin önemi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gilles Deleuze, Franz Kafka, felsefe ve edebiyat, virtüel-edimsel, yargı ve adalet.

DELEUZIAN ANALYSIS OF THE IMPERSONAL AND VIRTUAL POWERS VISIBLE IN THE LITERATURE OF KAFKA

Abstract

Gilles Deleuze has a unique interpretation of Kafka beyond the common comments. In "Kafka, Toward a Minor Literature" written by Deleuze together with

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, araskudret@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3764-5107>.

Guattari, the authors put forth the grounds of their own language, ethical and political thoughts by meaning of the possibilities of Kafka's literature. Deleuze deems Kafka as one of the greatest men of literature and touches upon the importance of Kafka's writings in terms of "to have done with Judgement".

This article initially reveals that Kafka mostly focused on social problems rather than the personal ones and presents how he detected social problems. Secondly, the relationship between judgement and justice mentioned particularly in Kafka's novel, The Trial of Kafka, is touched upon to reveal the importance of the justice-desire relationship as put forth in Deleuzian thought.

Keywords. Gilles Deleuze, Franz Kafka, philosophy and literature, virtual-actual, judgement and justice.

Giriş

Deleuze, karşılaşılan sorunların, bireysel deneyimlerden itibaren kişisel güç dengelerine bağlı çözümünden ziyade, tüm bireysel deneyimlere yansıyan ve yaşamın her alanında işleyen virtüel ve birey öncesi kişisiz güçleri teşhis etmenin daha önemli olduğunu düşünen çağdaş bir filozoftur. Bu nedenle felsefe tarihinde Spinoza, Leibniz, Hume, Nietzsche ve Bergson gibi birçok filozofu bu bakış açısına dayanarak yeniden okuduğu gibi, düşüncesini temellendirmek için kendisine katkıda bulunan birçok edebiyatçıyı da değerlendirmiştir. Bu makale Kafka'nın edebiyat makinesinde ortaya çıkan ürünlerin, Deleuze'ün felsefe makinesindeki kavramsal üretimini ele alacaktır. Deleuze'e göre Kafka'nın yazılarında ortaya koyduğu sorunsal durumlar, onun kişisel sorunlarının ötesinde toplumsal sorunlardır. Kafka minör bir edebiyat üretiminin kendisine sağladığı olanaklardan itibaren yaşamın içinde "ben" in sınırlarının ötesinde işleyen kişisiz ve birey-öncesi virtüel güç ilişkilerini çok iyi analiz edebilmiştir. Çünkü "minör" edebiyatlar, toplumun görmezden gelinen hatta "hiç de olmaması istenen", daha da ileri gidersek fırsat bulunduğu takdirde "imha" edilerek ortadan kaldırılması istenen kesiminde ortaya çıkan ama aslında toplumun tamamına sirayet etmiş içkin sorunlarını dile getiren edebiyatlardır. Deleuze'ün Guattari ile birlikte belirttiği gibi, minör edebiyat, "minör bir dilin edebiyatı değil, daha ziyade, bir azınlığın majör bir dilde yaptığı edebiyattır" (Deleuze, Guattari, 2003: 16). Minör edebiyatın üç özelliği ise: dilin yersizyurtsuzlaşması, bireyselin dolaysız bir şekilde politik olana bağlanması ve sözcelemin kolektif düzenlenişidir (Deleuze, Guattari, 2003: 18).

Kafka mektuplarında "Ben kimim?" diye sormaktadır. Bu soru mektuptaki muhataba sorulduğu kadar kendi kendine de sorduğu bir sorudur. Dini açıdan bakılırsa, Yahudi olmasına rağmen ilk çocukluk ve gençlik yıllarında oldukça yıpranmış ve aşınmış, iç anlamını kaybetmiş bir şekilde tanıştığı bu dini haklı olarak

benimsememiş ve eleştiriye tabi tutmuştur. Dil açısından Prag'da yaşadığı için bir yandan Yahudilerin konuştuğu Yidiş dili ve diğer yandan da Prag Almancası ile büyümüştür. Kültürel anlamda ise tam bir karmaşanın ortasındadır. Prag, etnik, toplumsal, dilsel çelişkilerin alabildiğine yaşandığı bir kentti. Orada beden, cinsiyet, sınıf, tarih, başarılar, bakış açıları, inançlar ve tutkular açısından bulabileceği hiçbir otantiklik yoktu. Bu nedenle Kafka gençlik yıllarında tam bir kültürel asimilasyon içinde büyümüştür. Bu durumun edebi ifadesi yazılarında da açık bir şekilde görülmektedir. “Bir Savaşın Tasviri”nde bir sürü ikizin karşısında tek başına olan kahraman, kişilik bütünlüğünü bir parça olsun sağlayabilmek için her an varlıkların ve şeylerin aşırı değişkenliğiyle savaşmaktadır. Deleuze açısından Kafka'nın en önemli özelliği, böyle bir ortamda ortaya çıkan kişisel sorunlarını çözmek için, toplumdan uzaklaşmak yerine, toplumun alt katmanlarına doğru gitmiş olmasıdır. Kafka, içinde bulunduğu kültürel ortamda bir anlam bağı yakalayabilmek için Yidiş tiyatrosu oyuncularıyla sürekli görüşmüş, dini açıdan bir anlam bağı yakalayabilmek için ise kısa ömrünün sonlarına doğru Yahudi toplulukla entelektüel bir zeminde buluşmuştur. Yazılarının çoğu kendinde ve toplumda açığa çıkan sorunların tespiti ve teşhisine yöneliktir.

Deleuze bir yazarın durumunu şu şekilde betimlemektedir “Bir yazar, yazar olan insan değildir, politik insandır, makine insandır, deneysel insandır (böylece, maymun, kınkanatlı, köpek ya da fare olmak için hayvan-oluş, insandışı-oluş için insan olmaktan çıkar, çünkü aslında ses ile bir tarz ile hayvan olunur ve kuşkusuz kanaatkârlığın verdiği güçle.)” (Deleuze, Guattari, 2003: 7). Kafka'nın Hikâyelerinde hayvan kahramanlar kullanması da buradan hareketle anlaşılabilir. Kafka çok kez Yahudilere “köpek!” denilerek hakaret edildiğini duymuştur. “Bir Köpeğin Araştırmaları” sorunun izini, “köpek olmak”tan çıkarak değil “köpekten” itibaren sürmek olarak anlaşılmalıdır. *Köpek-oluş* sorunun tespitini görmek açısından “üstün ırk” düşüncesinden daha çok yeni çözüm yolları ve yeni olanaklar sunacaktır. Çünkü toplumun gördüğü yer orasıdır. Eğer Yahudi köpekse, köpek de Yahudi'dir. *Böcek-oluş*'un kullanımı da buradan hareketle anlaşılabilir. Babası Kafka'nın Yidiş tiyatrosundan tanıdığı arkadaşını görünce küplere binmiş ve “köpeklerle düşüp kalkan pirenlenmeden edemez” demişti. İşte *Dönüşüm* de babasının gözünde bir böcek olarak görüldüğü yerden itibaren bir çıkış yolu bulma denemesidir. Ancak böcek-oluş sayesinde aile üçgeninden çıkma denemesini gerçekleştirebilmiştir. Nihayet elmayı böceğe saplama daha kolay bir iştir. Belki ancak bir böcek olunursa içerde işleyen mikro işleyişler daha iyi kavranabilir. Gerçeğin işleyen çarkını fark edebilmek için bazen yukarıdan bazen aşağıdan, insan boyutlarının ötesinde ve berisinde bir bakışla bakabilmek gerekmektedir.

Kafka belki de Deleuze'ün de belirttiği gibi kanaatkârlığın verdiği güçle yazılarında kendisi için aşkınsal bir alan belirleyebilmiş ve kendisinin dışında işleyen

ama kendisini bir türlü rahat bırakmayan virtüel güç işleyişleriyle bir bağ kurabilmiştir. Yaşamsal olan, gündelik ilişki ağı içerisinde anlamını yitirerek klişelere dönüşmüş tepkisel edimlerimiz değildir. Yaşamın sürekli elimizden kaçan ve elde etmek için hep bir çaba isteyen içkin güçleri, kendisine bir defa tanıklık eden kişi için artık vazgeçilmez bir arzunun konusu haline gelir. Kafka'nın yaşamın içkin güçleri karşısındaki durumu müptela bir aşığın durumu gibidir. Bu nedenle öncelikle virtüel güç işleyişlerinin yaşama içkin ve öncelikli yeri üzerinde durmak gerekir.

1. Yaşamsal Bir Olaya Dâhil Olma Açısından Virtüel ve Kişisiz Güçlerin Önemi

Bir olay, o olayı yaşayan ve deneyimleyen insanların sınırlı algılamalarının ötesinde bir “anlam” ortaya koyar. Deleuze bu deneyim öncesi ve deneyim dışı alanı “aşkınsal” alan olarak belirler: “kendisine karşılık gelen ampirik alanlara benzemeyen ama farklılaşmamış bir derinlikten de ibaret olmayan kişisiz ve birey-öncesi bir aşkınsal alanı belirlemeye çalışıyoruz” (Deleuze, 1990: 102). Böyle bir aşkınsal alanın gerçekliği ancak bilinç alanının dışında her yerde faaliyette olan kişisiz ve birey-öncesi tekilliklerin keşfedilmesiyle anlaşılabilir. Öyleyse kişisiz ve birey öncesi aşkınlık alanına ulaşabilmek için bir olay henüz oluş halindeyken olayın içinde beliren tekilliklerin varlığı ele geçirilmelidir.

Tekillikler kendi başlarına değil bir “olay”, bir “kavram” ya da bir “durum”la ilgili anlam taşıyan virtüel güç noktalarıdır. Olayların dışında da değil, olayların nitelikleri de değildirler. Çünkü nitelikler genelleştirilebilirken tekillikler genelleştirilemezler. Bu nedenle olayların taşıdığı tekil güç noktalarına değil de formlarına takılı kalındığı sürece gerçek güç işleyişlerine vakıf olmak mümkün değildir. Bu güçlüğün üstesinden gelmek için olayların formel özelliklerinin ötesinde moleküler işleyişlerine önem vermek gerekir. Mesela Kafka'nın “Yuva” hikâyesindeki hayvan sürekli tekillikleri çoğaltır ve bir tekil noktadan itibaren bir merkez tayin ederek yuvanın güvenliğini sağlamaya çalıştıktan sonra, tekil noktaları yeniden gözden geçirdiğinde bu defa farklı bir düzenleme geliştirir ve başka bir noktayı merkez güç haline getirir. Burada tüm tekilliklerin ardında işleyen güç ise Deleuze'ün de belirttiği gibi “korku” değil “budalaca bir umut”tur (Deleuze, Guattari, 2003: 46).

Bir olay edimsel olmadan önce virtüel tekillikleri içinde taşır. Virtüel olası olan değildir, gerçektir (Deleuze, Guattari, 2005: 99) ve ilk anda edimselin karşısındadır. Virtüel, edimsel olmadan önce bir süreçte hep edimselleşmektedir. Edimselleşen tekil noktalar da virtüeldirler ama ne zaman ki tamamen edimsel hale gelirler artık kurulu bireysellik olurlar (Deleuze, 1995). İşte bu nedenle an-

cak bir olayın virtüel tekilliklerine dâhil olan kişi virtüel gücün henüz tam olarak kurulu bireysellik olmadan önceki sürecine müdahale edip onun virtüel anlamını ele geçirebilir. Bir meyve ağaçtan düştükten sonra onun için artık bir iyileştirme yapılamaz ama henüz çiçekken onun ağaç üzerindeki tüm aşamaları takip edilirse onu çürütecek noktalar önceden teşhis edilebilir. Ve teşhis tedaviden daha önemlidir. Virtüel edimsele yaklaştıkça artık ondan daha fazla ayırt edilemez hale gelir. Bundan sonra virtüel, bu edimselin karşısında bir anıya dönüşür. Bergson'a göre gerçek olan da bu anıdır, çünkü saf virtüel anı varlıksal bir tabandır. Deleuze'un de belirttiği gibi Bergson için, anı algılanan nesnenin ardından oluşan edimsel bir imge değil, nesnenin edimsel algısıyla bir arada varolan virtüel imgedir (Deleuze, 1995).

Deleuze *Zaman-İmge - Sinema II* kitabında virtüelin bir kez ele geçirildikten sonra süreç devam ettikçe edimselle birlikte sürekli varolduğunu belirten *kristal-ime* kavramını ortaya koymuştur. Çünkü olay sürecinde virtüel tekilliklerin izi takip edildiğinde virtüel ve edimsel güçler iç içe geçerler ve artık ayırt edilemez hale gelirler. Deleuze Bergson'da korunaklı bir kutu içinde kalan virtüelin, tüm edimsel şimdilerde kristalleştiğini belirterek *kristal-ime* kavramını ortaya koymuştur (Deleuze, Dersler: 07/06/83-2). Böylece virtüel geçmişteki “şimdi”nin ve edimsel şimdideki “şimdi”nin ikilenmesi (*dedoublement*) ortaya çıkmaktadır (Deleuze, 1985: 108). Böyle bir kristal-ime'yi elde eden kişi artık saf zamanda yaşamaktadır. Kafka'nın yazılarından ve Deleuze'un onun yazılarıyla ilgili bakış açısından hareketle Kafka'nın da öz yaşamında böyle bir kristal-imeyi ele geçirdiği söylenebilir. Kafka yaşadığı olayların karanlık ve belirsiz noktalarından itibaren yaşamın içinde işleyen virtüel tekil güç noktalarını ele geçirdikçe yazınsal süreç içinde bu güç noktalarını daha geniş noktalarla bağlantılandırabilmeyi başarmış ve kendisi için yürüyebileceği bir yol açmıştır. Öyleyse virtüel, virtüel olarak geçmişte kalmanın ötesinde bir defa ele geçirildikten sonra artık sürekli Kafka'nın her yazısında ikilenerek (*dedoublement*) gittikçe her bir yazıda yeniden ve yeniden kristalleşmiştir. Virtüel noktaları birleştirebildiği için “Yargı” hikâyesini yazmış, daha sonra bu virtüel noktaları başka noktalarla yeniden bağlantılandırarak *Dava* romanını yazabilmiştir. Virtüel, geçmişte kalmanın ötesinde Kafka'nın yazınsal süreci içinde artık onun her edimine ya da yazısına eşlik etmiştir.

Bundan dolayı bir olayın gidişatını önceden sezen biri olaydan sonra olayla ilgili malumat sahibi olanlardan daha yeğin bir duyumsama içindedir. “Bir şeyler oluyor ama hiç hayra alamet görünmüyor” denildiği anda gerçek oluşun içine girilebilir. Kafka yazma ediminde çağındaki sorunlarla tam bir kavga içine girerek olayların ardındaki virtüel güçleri teşhis etme girişiminde bulunmuş ve buradan itibaren tekil noktaların dayandığı “şeytani” ve “masum” güçleri ayıklama işine girişmiştir. Ama bu çok kolay bir iş değildir. Tüm tekil güçleri tespit etmeden, tüm

güçleri birbiri ile ilişkiye sokup önce onların ayırt edilemez sınırlarını belirlemeden ve sonra da her birinin hakkını olayın sınırları içinde tayin etmeden gerçek bir sorgulama işi yürütülemez. Mesele öznenin çıkardığı sonuç değil, Olayın içkin işleyişinin ortaya koyduğu güç dengesidir.

Deleuze'den farklı düşünen Badiou'ya göre Kafkaesk dediğimiz gerçek Kafka'nın "Yargı" adlı hikâyesini yazdığı 22 Eylül 1912 gecesi ortaya çıkmıştır (Bell, 2009: 74). Kafka günlüğüne de "hikâyenin tartışma götürmezliği doğrulanmıştır" şeklinde yazmıştır (Kafka, 1948: 278). Badiou'ya göre, Kafka o geceye kadar yazma çabasına tam bir anlam veremezken "Yargı"dan sonra bunu teşhis etmeye başlamıştı ve hikâyeye "elbette Freud düşüncesinden hareketle" çeşitli anlamlar vermeye başlamıştı ve *Babaya Mektup*'ta da "yazılarım sizin hakkınızdaydı" diyerek çabasının anlamını adlandırmıştı. Öyleyse Badiou'ya göre bir olayı anlamlandırabilmek için çok çeşitli olguların bir araya gelmesi gerekir. Özne, olguları bir araya getiren, seçim yapan ve hakikati açığa çıkaran kişi olmaktadır.

Oysa Deleuze'e göre hiçbir durum aniden ortaya çıkmaz. Bu nedenle virtüel-edimsel çiftini ortaya koyarak gerçeğin iki yüzü olduğunu dile getirmiştir (Lecercle, 2010: 32). Kafka'nın büyük bir çaba içinde olduğu doğrudur ama bu çabayı varılacak bir noktaya sınırlamak ve gelinen noktayı öznenin kendi buluşu haline getirmek, çabayı harekete geçiren güç noktalarını göz ardı etmeye yol açacaktır. Sorunu çabanın verdiği sonuçta değil, çabanın nedeninde aramak gerekir. Kafka yazınsal sürecinin ilerleyen aşamasında ortaya çıkan "Yargı" hikâyesinde, bir hakikati ortaya çıkarmaktan ziyade aslında yazma çabasını daha iyi anlamaya başlamıştır. Onun çabası yaşamda şimdiden var olan virtüel güçlerle edebiyat yoluyla bir bağ kurmaktır (Bell, 2009: 74).

Edebi fikir bir gece ansızın gelen bir durum olamaz. Günlüklerinde şöyle söylemektedir: "Bugünden başlayarak Günlük'e sınıksız sarılacağım... Kendimi koy vermeyeceğim. Bir yerden beni kurtaracak bir el uzanmasa bile yine de her an böyle bir kurtuluşa layık olmaya çalışacağım..." (Kafka, 1948: 233). Buradan hareketle Deleuze açısından özne-olay ilişkisine bakılırsa, özne boşlukları doldurarak hakikati oluşturan bir güce sahip değildir, o yaşamın virtüel güçleriyle buluşmaya çabalayan ve böylece kendisinde bir tortu gibi kalan yeni bir "öznelik" aşamasına ulaşabilen kişidir (Deleuze, 1990: 168-172). Buna göre sorun bir olayın bizde meydana getirdiği istence ulaşmaktır, bizde ortaya çıkan durumun yarı-nedeni, İşleyicisi haline gelmek, "tümelin ve tikelin, kolektifin ve özelin ötesinde kişisiz ve birey-öncesi olarak kendinde taşıdığı tarafsız parıltıyı dışa vurabilmesi için yüzeyler ve astarlar üretmektir (Deleuze, 1990: 148). Öyleyse aşkınsal alanın varlığının fark edilmesiyle, anlamın merkezinde öznenin olmadığı ortaya çıkar ve anlam ve anlamsızlık bir üretime dönüşür (Deleuze, 1990: 107). Bir şeyler meydana geldiğinde hangi güç dengelerinin devrede olduğunu anlamak açısından "ne

görüyorum?” diye değil “ne görünüyor?” diye düşünmek son derece önemlidir.

Kafka virtüel ve kişisiz tekilliklerden itibaren ortaya koyduğu edebi üretiminde gerçekçi ve toplumsal bir yorum ortaya çıkarmıştır (Deleuze, Guattari, 2003: 46-48). “Bir Köpeğin Araştırmaları”nda birey ve ulus ilişkisini bir arada tutan yazarın virtüel gücü üzerinde düşünürken, araştırmacı köpek, bu araştırmayı kendisinin yürüttüğünü ama tüm bir köpek ulusunun sorunlarını araştırdığını belirtir. Kafka Kapitalizmin, Faşizmin, Amerikancılığın, soykırımın yaklaşan seslerinin ardındaki güçlerle adeta kavga ederek bunların ardındaki gerçek gücü ele geçirmek için yazmıştır. Bütün yazma çabası da aslında bu olayların virtüel ve kişisiz güçlerini ortaya koymaya yöneliktir. Deleuze’ e göre sorun, “bireyin kendi biçimini ve dünyayla sentaktik bağına aşım olayların evrensel iletişimine, yani yalnızca mantıksal çelişkilerin değil mantık dışı bağdaşmazlıkların bile ötesinde ayırıcı bir sentezin olumlanmasına nasıl ulaşabileceğiyle ilgilidir” (Deleuze, 1990: 178). Kafka yaşanan olaylarla birlikte ortaya çıkan *bağdaşmazlık* durumlarının düzlemle alakalı olduğunu anladığı için yolu tıkanarak geçmesine müsaade edilmeyen ve arkada bırakılan kişisiz ve birey-öncesi virtüel tekilliklerin izini sürerek bir çıkış denemesi yapmıştır. Çağın hem klinik hem kritik bir teşhisini yapan Kafka, meydana gelen güç dengelerini çok iyi duyumsamış ve bunların virtüel güçlerine karşı yazılarıyla “karşı-bir-edim” ortaya koymuştur. Deleuze’ ün de belirttiği gibi, düşünce başlangıçta bulunmaz, sonradan kuvvetler pekiştikçe ortaya çıkan bir edimdir (Deleuze, 1983: 11). Düşünce, ancak tekil güç noktalarıyla karşılaştıktan sonra ortaya çıkan bir üretimdir (Deleuze, Dersler: 17/12/1985-3).

“Gerçek” bir araştırmanın başlayabilmesi ve yaşanan bir durumun farklı güç noktalarını ele geçirebilmek için “karşılaşma” son derece önemlidir. Çünkü karşılaşma “tanıma”nın karşısındadır ve düşünmeden önce duyumsamanın konusudur. Karşılaşma, düşünmeye mecbur bırakan şeyin zorunluluğuna işaret etmektedir. Deleuze düşüncesinde karşılaşma kavramı, düşünen üzerine bindirilen bir şiddet formunda ortaya çıkmaktadır (Lecerle, 2010: 23). Kafka’ nın “Bir Köpeğin Araştırmaları” hikâyesinde, araştırmacı köpek, araştırmacı olmasının nedenini henüz çok küçükken yaşadığı ve toplumlara için utanç verici olan hareketleri yaparak “suç” işleyen bir müzisyen köpek grubuyla karşılaşmasına dayandırır. Bu köpekler “*bütün utanma duygularından sıyrılmışlardı; bu aşağılık yaratıklar dünya üzerindeki en gülünesi ve en utanç verici hareketleri yapıyor, arka ayakları üzerinde dikilmiş yürüyorlardı*” (Kafka, 2016: 84). Kendilerine soru sormasına rağmen cevap vermemeleri de yasaya aykırıdır. Onlarda ilk anda gördüğü bu rahat tavırlar araştırmacı köpeği çok şaşırtmıştır. Ama birden kendisinin bir çocuk olduğunu fark edince büyük köpeklerin bir çocuğun sorularına cevap verme zorunluluklarının olup olmadığını düşünmeye başlamıştır. Böyle bir zihinsel karmaşa içine giren araştırmacı köpek, alışıldık düzene göre düşünmekten sıyrıldıkça konunun

bağlı olduğu kişisiz tekilliklerin alanına da girmiştir. Böyle bir düzlemi fark ettikten sonra “onların böyle bir eylemde bulunmalarının arkasındaki güç nedir?” diye sormaya başlamış ve onlara daha da yaklaştıkça içerde, onların arasında farklı bir güç dengesinin işlediğini fark etmiştir: “giderek kendimi olduğumdan daha küçük gördüm” (Kafka, 2016: 85). Sonuçta kazandığı, ele geçirdiği şey belki herkese her zaman için sunulacak bir hakikat değildir ama “... en azından kendimiz olmaktan biraz sıyrıldığımızda nerelere dek ulaşabildiğimiz bir kanıtı var elimde” (Kafka, 2016: 122) diyebilmiştir. Böyle bir anlama noktası suçun ve masumiyetin birbirine girdiği bir düzlemi açığa çıkarmaktadır.

Böyle bir zihinsel karmaşayı ortadan kaldırmanın yolu, bir yasayı yıkıp yerine yenisini getirmek değildir. Bu durumda sorunsallaştırma, yasanın uygulanması esnasında ortaya çıkan bağdaşmaz durumların gücünü ele geçirmeye yönelik olmalıdır. Bunun için de yaşanan bir olayın içine girmek ve buradan itibaren bir teşhiste bulunmak gerekir. Yasayı ortadan kaldırıp yerine başka bir yasa getirmekten ziyade, uygulama noktasında ortaya çıkan arzu akışlarına dâhil olup bu akışların ayırt edilemediği noktaya kadar ilerleyip bir teşhiste bulunmak gerekir. Mesela araştırmacı köpek, köpeklerin “dayanışma” içinde olması gerektiği noktasında kendisinin diğer köpeklerden çok farklı düşündüğünü fark etmiştir. Burada söz konusu olan yasa ya da kavram “dayanışma”dır ama diğer köpeklerden ayrıldığı nokta “Dayanışma arzusunun arkasındaki “güç” kaynağı” konusunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü “dayanışma”nın arkasında iki ayrı güç kaynağı vardır. Diğer köpekler dayanışmayı “düşmana karşı birlik olmak” için istiyorken, kendisi “ortak değerleri yaşatarak mutluluğu paylaşmak” için istemektedir (Kafka, 2016: 79). Demek ki hangi güç hâlihazırda devrede ise yasayı çekip çeviren de onun gücüdür. Öyleyse yasa diye işitilen her emrin düşünmeden uygulanması, iliği boşaltılmış kemiği kemirmeye benzer (Kafka, 2016: 94).

Virtüel gücü elinde bulundurmayanlar yani bir durumu sorunsallaştırmaya gücü yetmeyenler, çözümü sağlayacak koşulları ele geçirseler bile bir çözüm sağlamazlar. Mesela Kafka’nın “Çakallar ve Araplar” hikâyesinde, çakallar kendilerini buldukları durumdan, Araplardan kurtaracak bir Avrupalı’yı beklemektedirler. Ama bekledikleri an geldiğinde yani gerçekten bir Avrupalı geldiğinde onca sene beklemelerine rağmen yine Arapların kendi önlerine attığı leşi yemeye koyulurlar. Öyleyse mesele, beklenen an gelmeden önce, o an geldiğinde yeşermeye bırakılacak bir tohuma sahip olmaktır. Bu konuyu Deleuze, *Zaman-İmge* kitabında çok iyi bir şekilde incelemiştir. Burada Tarkovski’nin *İz Sürücü* filmi örnek olarak vermiştir. “Bölge”ye giderken elinde virtüel bir tohumu olmayan kimseye “Bölge” hiçbir şey verememiştir. Boş giden “Bölge”den de boş çıkmıştır.

Ama her yerde, yaşamın her alanında işleyişte olan her durumun ardında bir güç olduğuna göre, elde etmek için çaba harcanan virtüel gücün nasıl bir güç

olduğunun teşhisi de son derece önemlidir. Öyleyse elde edilmek istenen gücün farkını ortaya koyabilmek için, her yerde işleyen bütün güç akışlarının içine girmek, güçlerin içkin işleyişine dâhil olmak gerekir. Böyle bir teşhis gücünü elde edebilmek açısından Deleuze'ün kullandığı “arzu” kavramı son derece önemlidir. Çünkü bir kavramın ya da imgenin “doğru” ya da “yanlış” olduğunun ayrımı mantıksal bir analizi öngörürken, “arzu” bize yaşamsal bir bağlantı zinciri kurma fırsatı vermektedir. Arzu'nun işleyişini takiben, doğru ya da yanlış, gerçek ya da sahte ayrımının ötesinde “masum” ya da “şeytani” olanın izi sürülebilir. Çünkü bir kavramın yaşamsal noktalarındaki akışını sürdüren unsur, o kavramlara yönelik kavramsal analiz değil, arzudur. Yaşamın her alanında işleyiş içinde olan “arzu” olduğu sürece, arzu bittiğinde yaşam da nihayetlenip kavramla olan bağ kesileceğine göre bir olayın arkasındaki gerçek işleyiş kavramların ardındaki arzu akışlarının teşhisi ile mümkün olacaktır. Kafka'nın yazıları dikkatlice incelendiğinde onun suçlu ya da suçsuz olanları ayırt etmenin ötesinde, arzu akışlarının analizini yaparak her şeyden önce sorunları ve bağdaşmazlık durumlarını teşhis ettiği görülecektir. Gerçek bir ayıklama girişimi yüzeyden itibaren üzeri açılan katmanların arkasındaki gücü bize gösterecektir. Böylece amaç, birilerini suçlayıp diğerlerini masum çıkarmak değil herkesin ortak yıkımına ya da kurtuluşuna yol açmaktır. Öyleyse virtüel güçlerin ardında olan ve onları harekete geçmek için tetikleyen nihai güç arzu'nun gücüdür.

Arzu gücünün içkin işleyişinin nasıl gerçekleştiğini anlamak açısından Deleuze'ün kullandığı “rizom” kavramı açıklayıcı olacaktır. Deleuze'ün *Kafka* kitabı düşünme edimi açısından ağaçsı biçimin ezeli ayrıcalığıyla mücadele etmek için kullandığı rizom kavramının doğduğu yerdir. Deleuze “rizom” kavramıyla, düşüncenin, gerçekte işleyen karmaşık ilişkiler ağıyla yüzleşmeden, kökene, atalara, çocukluğa giderek bir üretimde bulunulamayacağını öne sürer (Zourabichvili, 2011: 106). Çünkü yaşam kendi virtüel değerini kendi içinde taşıdığı sürece, hiçbir şeyin sonunun gelmediği ve her şeyin hala kristalleştirilme imkânı içinde olduğu ortaya çıkar. Yaşam kendinde taşıdığı tüm değerleri henüz tüketmediği sürece hala zihinlerdeki yapıları baltalayacak bir neden var demektir. Her an bir edimde bulunuluyorsa, bu eylem anlamını ne etki-tepki etiğinde ne de yasanın boşluğunda bulmalıdır. Tam tersine her eylem virtüel bir değer “yeni” bir anlamını içinde barındırmalıdır: “Kafka'nın ölçütleri tümüyle yenidir ve yalnızca kendisi için geçerlidir, bir rizom, bir yuva, bir dönüşümler haritası oluşturacak tarzdadır... Her başarısızlık rizomda bir başyapıt, bir saptır” (Deleuze, Guattari, 2003: 38-39). Bu nedenle Deleuze'e göre öncükilerin yaptığı gibi yaparak, öncükilerin yazdığı gibi yazarak yazılır olunmaz. Kafka adeta zihinlerdeki aileye, zihinlerdeki yargıya, zihinlerdeki bürokrasiye bir darbe girişiminde bulunmuş ve yazılarını çokluğun ve rizomun kendi gerçek koşullarıyla ölçüştürmüştür.

Kafka, çocukluk anılarını aile üçgeni içine sıkıştırmanın ötesinde rizomun bir parçası haline getirerek bir üretim mekanizmasında işletmiştir. Burada arzu psikolojideki gibi ket vurulan bir duygu değil tam tersine üretkenliğin başlangıç noktasıdır. Deleuze Kafka'nın "çocukluk anı"larıyla buluşarak arzusuna ket vurmaya yerine "çocukluk bloğu" ile ilişkiye geçerek yaşamın virtüel güçleriyle daha yakından buluşup, çocukluk anılarını edebiyat yoluyla üretime dönüştürdüğünü ileri sürer. Kafka "arzuyu yersizyurtsuzlaştırarak, bağlantılarını çoğaltarak başka yoğunluklara aktararak iş görür (Deleuze, Guattari, 2003: 4). Kafka metinlerinde geçen *eğik baş/portre-fotoğraf* formu ket vurulmuş arzuya, itaat etmiş ya da itaat ettirici, etkisizleştirilmiş, çocukluk anısına, yerlilikyurtluluğa işaret etmektedir ve bunun yanında *dik baş/müzikal ses* formu ise doğrulan ya da kaçan ve yeni bağlantılara açılan arzuya, yersizyurtsuzluğa işaret etmektedir. Öyleyse üretime geçebilmesi için arzuyu içerden itibaren harekete geçiren unsur ona ket vurulmasıdır. Arzunun üretimi hem boyun eğen başı hem de dik kafalılık eden başı gerekli kılmaktadır. Bu da arzulayan makinelerin sadece işleyiş esnasında bir üretime dönüştüğünü göstermektedir. Bu durumda Deleuze'ün kullandığı "arzulayan makineler" kavramı üretken arzunun üretkenliğini anlamak açısından önemlidir.

Deleuze organik yapıya bağlı olarak işleyen klasik düşüncenin karşısına makinesel düzenlemeleri koymuştur. Çünkü makinesel düzenlemede belli bir organın (*beyin*) hâkimiyetine karşı makinenin tüm parçaları, bir vida bile yaşamsal bir anlam ifade etmektedir. Bu nedenle Deleuze toplumsal makinelerin (*kapitalist Pazar, devlet, Kilise, ordu, aile vb.*) karşısına arzulayan makineleri koymuştur. Her ikisinde de işleyen arzunun gücüdür ama aralarında mahiyet farkı değil, bir rejim ya da mantık farkı vardır. Arzulayan makineler, varoluşun üretilmesi sorununu ortaya atarak "arzunun altyapıya ait olduğunu" ileri sürmektedir. Arzulayan makinelerde "arzu" bir şeye yönelik olduğu için elde edilmeye çalışılır ve bir çabayı gerektirerek üretime dönüşür (Zourabichvili, 2011: 30). Toplumsal makineler bozulduğunda işlevsiz kalıyorken, arzulayan makineler sadece tıkanıklıklarında çalışırlar (Deleuze, Guattari, 1972: 38-39).

Arzuyu üretime geçirmek açısından hassas bir bünyeye sahip olmak önem arz etmektedir. Çünkü toplumsal sağlığı tehdit eden virtüel güçleri ve bunun karşısında sağaltacak virtüel güçleri ancak hassas bünyeler hissedebilirler. Bu açıdan edebiyat ve sağlık arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekir.

2. Virtüel ve Kişisiz Güçleri Elde Etme Açısından Bir Sağaltma Girişimi Olarak Edebiyat

Bedenleşmiş, nüfuz alanını biçimlendirmiş güçler gittikçe bedenleşmemiş, biçimlenmemiş güçlere karşı duyarsızlaşırlar. Hassas bünyeye sahip olan insanlar

bu bedenleşmemiş ve biçimlenmemiş güçlere karşı daha duyarlı oldukları için bu güçleri ele geçirmeye müsaittirler. Bir yüzme şampiyonu kassal gücü kendinde bulan kişidir, gücün kaynağı kendisindedir. Ama Kafka yüzmeyi bilmeyen bir “Büyük Yüzücü”den ya da “Bir Açlık Sanatçısı”ndan bahsettiğinde burada kişisel deneyimin ötesinde, inorganik ve kişisiz bir atletizmin gücünü ele geçirmek istemektedir. Deleuze’e göre bu, sanatçılara özgü tuhaf bir atletizmdir (Deleuze, Guattari, 1991: 163). Deleuze’ün edebi üretimlerinden itibaren düşünce ürettiği ve Büyük Edebiyatçılar dediği Beckett, Melville, Sade, Masoch, Proust ve Kafka hep zayıf bünyeli, belki de sağlıksız yazarlar olmalarına rağmen hep bir sağaltma girişimi içindedirler. Deleuze’e göre “edebiyat bir sağlık girişimi”dir (Deleuze, 1993: 9). Büyük edebiyatçılar kendi kişiliklerinde, biyolojik ve psikolojik yaşamlarındaki fazlalıklarda yeni bir yaşam formuna tanıklık ederler. Yazarın teşhis ettiği bu fazlalık, kişisel değil kişisiz hatta insan-dışı boyutlardadır (Tynan, 2012: 2). Bu yazarlar için artık güçlülük ile zayıflık, hastalık ile sağlık özdeştir. Çünkü güçlülüğü zayıflıktan, sağlığı hastalıktan itibaren kavrarlar. Bu nedenle Kafka’nın hastalığıyla yazın biçimi arasında da doğrudan ilişki vardır.

Deleuze Kafka’nın eserlerinin psikanalitik bir bakış açısıyla ödipal biçime sokularak okunmasını son derece yanlış bulur. Çünkü psikanalizde baskı altına alınan güç, her defa belirti olarak geri döner. Oysa Kafka libidinal güçleri ödipal-öncesi halinden daha güçlü bir hale getirmek için yazmıştır. Bu nedenle Deleuze’e göre “psikanalizin sanat eseri üzerinde bir uygulama yapmasının asla yeri yoktur çünkü tam tersine sanat eseri başarılı bir psikanaliz, ibret verici kolektif virtüelliklerle birlikte yüce bir “nakil” kurar” (Deleuze, Guattari, 1972: 159). Böyle bir nakli gerçekleştiren yazar, altta yatan sorunu yüzeydeki tüm noktalarla bağlantılandırarak yeni çözüm noktaları yakalayabilmektedir. Kafka da diğer Büyük Yazarlar gibi, kendi sorunlarını baskı altına alarak yaratıcı nakil ilkesi sayesinde sorunu diğer tüm güç noktalarıyla bağlantılandırmış ve tüm sorunların altında yatan kişisiz gücü toplumsal her alana yayarak teşhis etmiştir. Kafka yaşadığı toplumda, yaklaşan şeytani güçlerin ayak seslerini duyduğu için “eksik olan bir halk icat etmek” (Deleuze, 1993: 14) için, sağlığı yazı olarak ortaya koymuştur. Böylece Kafka yaşadığı olaylarla ilgili aşkınsal bir düzlem yakalayarak, yazılı-rında, yeni ve daha sağlıklı düzenlemeler için yol açmıştır.

Yaşamı içerden tehdit eden sessiz güçler kümesini Edebiyatın semiyotik pratikler icat etme gücü sayesinde sorgulamak, politik ve ideolojik teşhislerden daha güçlüdür. Kafka sorunlar karşısında sürekli yeni kaçış çizgileri oluşturarak, virtüel güçleri içerden elde ederek, yeni bir düzenleme oluşturabilmiştir (Tynan, 2012: 2). “Yargı” hikâyesinde, babayı suçlayarak suçu yaymayı ama sonunda her iki tarafı da kurtarmayı hedeflemiştir. Ancak suçu yaymak için de masum bir tavrın ötesinde şeytani bir tavra ihtiyacı vardır. Kafka’nın babasıyla hep bir sorun ya-

şadığı ve yazma gücünün arkasındaki sorunun “suçluluk” duygusu olduğu söylenir. Oysa “Yargı” hikâyesine bakıldığında, suçun babadan oğula, oğuldan babaya doğru çoğaltıldığı görülür. Nitekim bu hikâyede Baba, Kafka’nın şeytani yönünü teşhis etmiştir. Öyleyse sorun, bir suçlu bulmak değil, herkesin kurtuluşu için suçu yaymaktır. Bu açıdan bakıldığında Kafka, kendi arzularından hareketle yazmamış tam tersine “kişisiz güçlerin” biçimsizliğini bir dizi teşhis yoluyla aşkınsal bir biçimlendirme çabasına girişmiştir.

Konuyu daha iyi anlamak için Deleuze’ün de kullandığı “organsız beden” kavramı önemlidir. Psikanalitik bir bakış açısını eleştirmek açısından ortaya konulan “organsız beden” kavramı, libidinal gücü sadece cinsel bölge ile sınırlamanın ötesinde tüm bedene yaymayı hedefler. Çünkü organların ve bedenlerin alışıldık formlarının ötesinde her yerde moleküler bir şekilde işleyen güçlerle temas edebilmeleri için, inorganik ve kişisiz güçlerle buluşmalarını sağlayacak “organsız beden” seviyesine ulaşmaları gerekir. Psikanaliz açısından olumsuz gibi görülen “bloke olma” durumu, “organsız beden” seviyesine ulaşan büyük yazarların girişimi ve çabasıyla, olumlu bir güce dönüşür. Büyük yazarlar, kişisel sorunlarını bir organın bloke olmasına indirgemenin ötesinde tüm bedene yayarak yeni bir güç dağılımını gerçekleştirmeyi başarmışlardır. Öyleyse edebiyat sağlık eksikliğine işaret etmek yerine sağlığı yeni bir yolla kavrama imkânı sağlamaktadır. Bunun dışında “organsız beden” kavramı ile acıyı hisseden birinin bu acıyı tüm bedende hissettiği düşüncesi temellendirilir. Kafka’nın bedensel açıdan bu kadar acı çekiyorken estetik açıdan nasıl bu kadar üretken olabildiği de buradan itibaren anlaşılabilir (Tynan, 2012: 8). Büyük sağlık girişimi, hastalık ve sağlığın ötesinde bir kategoridir. Böyle bir girişim her şeyden önce olayın aşkınsallığını anlamaya bağlıdır. Deleuze bu konuyla ilgili Joe Bousquet’yi örnek verir, çünkü o, bedeninde taşıdığı yarayı saf olay olarak kavramıştı: “yaram benden önce de vardı, ben onu ete kemiğe büründürmek için doğmuşum” (Deleuze, 1990: 148). Böyle bir kavrayış tarzı, olayın kendi içinde taşıdığı birey öncesi ve kişisiz tekillikleri dışa vurmak için astarlar üretmektedir. Öyleyse büyük yazarlar bedenlerindeki her türlü durumu, virtüel tekillikleri özgürleştiren, onların hakikatini dışa vuran yerler olarak görürler. Böyle bir bakış açısına sahip olan yazar, kişisel bakış açısından çıkıp saf olayın içinden bakmaktadır.

Deleuze bu nedenle psikanalizin karşısına şizoanalizi koyar. Edebiyat Şizofreni gibidir, bir amaç değil süreçtir, bir ifade değil üretimdir (Deleuze, Guattari, 1972: 158-159). Kafka’nın yaptığı, yaşamın bloke olduğu, engellendiği yerde klinik bir teşhis ortaya koymak ve bununla ilgili kritik bir üretimde bulunmaktır. Çünkü teşhis tedaviden daha önemlidir ve edebiyatın yaptığı da budur. Edebi güçlülüğün altında yatan, yazarın zayıflık halidir. Buradan itibaren yaşamın içinde işleyen minör sapsmalar, hastalıklar daha iyi teşhis edilebilir. Kafka, suçların ifade etti-

ği göstergelerden itibaren patolojik suçtan kurtularak hareket edebileceği bir yol keşfedebilmiş ve kişisiz ve dünya-tarihsel bir seviyeye doğru yol almıştır (Tynan, 2012: 15). Kendi saf tekilliği ile sadece “K” baş harfini kullanmış ve bu harfle bir nakil süreci oluşturarak tüm dünyayı sağaltma girişiminde bulunmuştur.

Deleuze’e göre ancak “içkinlik düzlemi”nin sağladığı olanaklardan itibaren yazılan yazılar ya da ortaya konulan düşünceler yaratıcı olabilirler. Bu tam da Kafka için geçerlidir. Kafka ustalar edebiyatından farklı olarak kendinde ve toplumda hissettiği sorunlar nedeniyle yazdığı için ilk başta belirli bir formdan hareket etmemiştir. Bu nedenle ilk aşamada henüz bir düşünce üretmemesi durumu ilerleyen süreç içinde olumlu bir güce dönüşmüştür. İçkinlik düzleminin önemi tam da burada açığa çıkmaktadır, çünkü “içkinlik düzlemi” henüz kavramlarla iş görmez, bir tür el yordamıyla ilerleyen deneylemeyi içerir ve izlediği yolda pek itiraf edilemeyen, fazla akılcı ve akla yakın olmayan araçlara başvurur. Bunlar düş, sayıksız süreç, ezoterik deneyler, esriklik ya da aşırılık türünden araçlardır (Deleuze, Guattari, 1991: 44). Kafka böyle bir düzlemde yazdığı için insan ya da hayvan ayırt etmemiş ve bu sayede nesnel ayırımın ötesinde ortaya çıkan güçlerle temas ederek yaratıcı virtüel güçleri ele geçirebilmiş ve kişisiz kendiliklerle buluşarak pathic öge ile karşılaşmıştır (Tynan, 2012: 7). Örneğin hayvan hikâyeleri yoluyla, ölümün kişisiz ve inorganik gücünü daha yakından deneyimlemiştir. Çünkü hayvanlar, “ölmeyi bilen ve bu hisse veya önseziye sahip olan”lardır (Deleuze, 1993: 12). Öyleyse virtüel güçlerle buluşarak gerçek bir deneyim yaşayan yazarlar, kendiliklerini kişisiz kendilikten (heccité) ayıramadıkları bir noktaya ulaşmayı başaramış yazarlardır (Deleuze, Guattari, 2005: 262).

İçkin eleştiri yeni değerlerin nasıl ortaya çıktığının izini sürmektedir. Bu açıdan İçkin bir düşünce, en dar durumlardan itibaren farklı çerçeveleri sürekli bir-biriyle ilişkiye sokarak, klişelerle ilişki kurulan dünyanın ötesinde, dünyaya olan inancı da sürekli güçlendirmektedir. Deleuze, psikiyatri kitaplarında kimin hasta kimin doktor olduğunun anlaşılmadığını, doktorun sadece hastanın söylediklerini teşhis etmenin ötesinde bir şey söylemediğini ve hemen tedaviye geçtiğini iddia eder. Oysa klinik edebiyat ters yolu izler ve “varlığını görünüşteki kişilerin altında, kesinlikle bir genellik olmayan, tekilliğin en son noktası olan bir kişisiz gücünü keşfederek gösterir yalnızca: bir erkek, bir kadın, bir hayvan, bir gözde, bir çocuk... (Deleuze, 1993: 13). Bir yazar, hem doktor hem hastadır ve o, tedaviden çok hastalık üzerinde durur. Burada klinik edebiyatta ortaya çıkan şey, ne genel ne de özel bir çıkarımdır tam tersine sorunsal durum ile ilgili olan tekil bir virtüel noktadır (Tynan, 2012: 11). Burası kişisel ve kolektif güçlerin birbiri içine geçerek kişisiz güç alanının ortaya çıktığı yerdir. Bu edebiyatlarda hastanın değil hastalığın teşhisi yapılıp ve bu daha çok *herkese dönüşerek* bir dünya yapmaktır (Deleuze, Guattari, 2005: 280).

Belki de Kafka'nın *herkese dönüştüğü* yapıtı olan *Dava* romanının adalet ve arzu ilişkisi açısından incelenişi, Kafka'nın toplumsal bir sağlık girişimi adına virtüel güçlerle temasını doruk noktaya taşıyacaktır. Kafka bu devasa yapıtında yasal düzenlemelerin gerçekleştiği yargı mekanizmalarını tam bir söküme uğratarak adeta içlerini boşaltır ve oradaki işleyişi gözler önüne serer. Böyle bir girişimin altında onu tetikleyen virtüel güç elbette adalet arzusunun cezbedici gücüdür.

3. Virtüel ve Kişisiz Güçler Açısından Adaletin İşleyişi

Kafka'nın hikâyelerinde yasaya yönelttiği eleştiri, yasaların bilinemezliğine yöneliktir: “insana bilmediği kanunlara göre hükmediliyor olması da alabildiğine ıstırap verici bir şey” (Kafka, 2012: 190). Yasa bilinmiyorsa İyi ile olan bağ da kopmuş demektir. Bu durumda yasanın ardındaki virtüel bir güç olarak işleyen adaletle bir bağ kurabilmek imkânsız olacaktır. Kant klasik iyi-yasa ilişkisini tersine çevirmiştir, iyi yasaya bağlıdır (Deleuze, 1993: 45). Ama hem klasik temsilde (Antigone, Kreon) hem de Kant'ta bu ilişki formeldir. Bu nedenle yasanın merkezde olduğu yerde, sertleşme vardır ve hiç kimseyi muaf tutmadığı için beraat “görünüşte”dir. Bu durumda masum ya da suçlu görünüştedir, gerçek suçlu ya da masum sonsuzun (İyi) sorunu haline gelmektedir.

Deleuze yargı düzenlemesinin aşkın bir iyi ve onun temsil ettiği yasa düzenlemesine bağlı olduğu düzenlemelere “soyut makine” adını verir (Deleuze, Guattari, 2003: 48). Kafka, hikâyelerinde soyut makinenin işlevsizliğini ya da bozukluğunu ele alındığı için, burada kritiğe yer vermemiş, daha ziyade bir çıkış talep etmiştir. Oysa İyiye ulaşmanın yolu kritiktir. Kafka bu durumu çok iyi anladığı için, sorunun artık hikâyelerinde ortaya koyduğu gibi yasanın işlevsizliğini ortaya koyarak çözülemeyeceğini fark etmiştir. O *Dava* romanında artık, soyut makinenin işlediği, suçun ve masumiyetin sonsuza bırakıldığı görünüşte beraatı istememektedir. Ama bunun nedeni, ne gerçek bir beraat umması ne de besin kaynağını kendinde arayan suçluluk duygusunun ortaya koyduğu umutsuzluktur. *Dava* romanında, Kafka, günümüzdeki yargı mekanizmasını makinesel bir düzenlemeye tabi tutarak “görünüşte beraat” yerine “sınırsız tecil”i talep etmiş ve bu düzenlemenin arkasındaki virtüel gücü açığa çıkarmıştır (Deleuze, 1993: 47). Çünkü tecil, sonlu, sınırsız ve süreklidir. Artık aşkınlık olmadığı için sonludur ve tecil altkesitli olarak işlemektedir. Tecil, sınırı daima geriletmek için parça parça işleyerek, parçaları birbirine eklemleyerek işlediği için sınırsız ve süreklidir. Bu nedenle Deleuze'e göre “sınırsız tecil” durumunda adaletle bir bağ kurabilmek mümkündür. Kafka, *Dava* romanında adaletle “temas”ı bitişiklik yoluyla kurmuştur ve “bitişiklik” yasa hiyerarşisinin yerini almıştır. Öyleyse tecil, tamamen pozitif ve aktiftir: işleyişin sökülmesiyle, düzenlemenin yapısıyla bir bütündür, bir parça her zaman diğerinin yanında yer alır. Sınırsız tecilin arkasındaki işle-

yen virtüel güç ise “arzu”nun gücüdür. Kafka, *Dava* romanında, adaletin hareketli arzu olduğunu ortaya koymuştur.

Görünüşte beraat yerine sınırsız tecil içinde arzunun izini sürmek, adaletle bitişmeye kapı aralayacaktır. Kafka artık hikâyelerinde ele aldığı “suçluluk” sorununu da bırakmıştır çünkü bu sonsuz sorundur ve “görünüşte beraat”ın yanında yer almaktadır. *Dava* romanında sorun “suçluluk” değil, “adalet” sorundur. Adalet ise ancak pratikte olan işleyişe müdahale ile ele geçirilebilir. Yasa, arzu ile açılmıştır. Adalet bitişiklik olarak ortaya çıkar. Bu nedenle adalet açısından suçluluktan da öte suçun yayılması daha önemlidir. Kafka *Dava* romanında bunu gerçekleştirmiştir. Ancak suç yaymanın bile masum ve şeytani olanı vardır. Bir yandan başkalarını da suça dâhil ederek, herkesin mahvı ile sonuçlanan şeytani bir suç yaymak vardır, diğer yandan başkalarıyla birlikte kendinin de kurtuluşunu talep eden masumane bir suç yaymak vardır. Adalet arayışı, herkes için bir kurtuluş talep etmektedir. Bu durumda suç artık kendi başına değil, adaletin izini sürmek açısından önem arz etmektedir. Çünkü bilinç-dışında işleyen arzunun dolayımına girmeden, gerçek sorunlar ve somut kuvvetlerle karşılaşmak mümkün değildir. Bu nedenle Kafka, soyut makinenin işleyişini toplumsal-siyasal ve somut düzenlemelerin içinde aramış ve bu düzenlemeyi çalıştığı esnada “söküm”e tabi tutmuştur. Yargı mekanizmasını söktükçe, yüzeysel temsilleri açığa çıkardıkça, soyut anlamların kaybolduğunu ve yerini sosyal ve politik işlevselliğin aldığını göstermiştir. Deleuze’ün de öne sürdüğü gibi Kafka, eleştirmekten çok, kesitle-ri çoğaltarak bütünü görmeyi ve edimsel olmadan virtüel gerçekliğe katılmayı önemsemektedir. Amerika, Kapitalizmi sertleştirme ve hızlandırma yolundadır, Avusturya İmparatorluğunun parçalanması ve Almanya’nın yükselişi Faşizmi hazırlamaktadır, Rus Devrimi sonrasında Yahudi düşmanlığı işçi sınıfına kadar isabet etmiştir. Tüm bu arzu akışlarını Kafka edebiyatın çarkları arasında yeniden düzenlemiş ve hızlandırmıştır.

Dava Romanının “Katedralde” bölümünde, rahibin anlattığı “Yasa Önünde” hikâyesinin ardından, K ile rahip arasında, hikâyenin ortaya koyduğu sorunlar üzerine karşılıklı bir düşünce üretimi ortaya çıkmıştır. Burada rahip “her şeyi doğru saymak diye bir zorunluluk yok, sadece her şeyi gerekli sayma zorunluluğu var” deyince, K, bunun karamsar bir düşünce olduğunu ve bu düşüncenin dünyanın düzenini yalan düzenine dönüştürdüğünü söyler (Kafka, 2006: 265). Burada K’nın zihni, yasanın “doğru”dan ziyade “gerekli” olanla ilgili olması gibi bir düşünceyle karşılaşınca karmaşılaşmaya başlamıştır. Ardından, bu tartışmanın kendi davasında yaşadığı “gerçek” durumlarla alakası olmayan “gerçek-dışı” konular olduğunu söyleyerek tartışmadan uzaklaşmaya çalışmıştır. Ama K, tam da bu noktada gerçek ve gerçek-dışı kavramlarının birbiriyle iç içe geçtiği, iki güç dengesinin birbirinin izini neredeyse kaybettiği ayırt-edilemez bir noktaya ulaş-

mıştır. Deleuze'un *Zaman-İmge* kitabında belirttiği bu "ayırtedilemezlik" noktası, sorunun düğüm noktasını oluşturur. Çünkü ancak bu aşamadan sonra gerçek bir sorgulamaya girebilecektir. K, davanın başında yasaların "doğru" bir düzenlemeye sahip olduğunu, gerçek ve gerçek-dışının, suçlu ve masumun bu "doğru"dan hareketle birbirinden ayrıldığı bir yargı sisteminin varlığına inanıyordu. Ama kendi davası ile karşılaştığı andan itibaren yaşadıklarından sonra gerçek ve gerçek-dışının birbirinin içine geçtiği zihinsel bir karmaşa içine girmiştir. Tartışmanın bitimine doğru K, rahibin kendisinden bir şey isteyip istemediğini sorar ve rahip de kendisinden bir şey istemediğini söyler ve ilave eder: "adalet senden bir şey istemez, geldiğinde seni alır ve gittiğinde seni bırakır" (Kafka, 2006: 267). Öyleyse gerçek adaletin izi nasıl sürülmelidir?

Gerçek ve sahte'yi birbirinden ayırma ölçütü "yasal doğrular" olduğu sürece, adaletin virtüel ve kişisiz gücünü elde etmek imkânsızdır. Bu nedenle yasanın gücünü kendisinden aldığı "adalet" kavramına başvurmak gerekir. Çünkü "adalet" yasal düzenlemeleri her defa aşan, bedensiz ve kişisiz virtüel bir gücü kendinde barındırırken, "yasa", çeşitli yasal düzenlemelerle her defa yenilense de bir çerçeve içinde kurumsallaşır. Öyleyse tüm yasalar ve yargı düzenlemeleri, kendilerini aşan bir adalet temeline ihtiyaç duymaları bakımından adaletin karşısında ikincil ya da temsilidirler. Yasal düzenlemeler uygulama alanları noktasında yatay bir yayılıma sahip, organik bir ilişkiler bütünüdür. Adalet ise zamansal bir gerçekliğin dikey ve inorganik gücünü oluşturur. Ancak önemli olan şu ki yasaların edimsel gücü bedensel olarak hâlihazırda ortadayken, adaletin bedensiz ve virtüel gücü ancak yasal düzenlemeler içinden bir yarı buldukça bir çıkış zemini yakalayabilmektedir. Deleuze bu açıdan Kafka'nın *Dava* romanında hem yargı düzenlemelerine (*organik beden/hiyerarşik*) hem de adalete (*organsız beden/yayımsal*) yer verdiğini dile getirir:

"Kafka Dava'da hem organik bedeni hem de organsız bedeni bir arada ortaya koyar: "organizasyonu, parçalarıyla (şubelerin bitişikliği), ayrımlarıyla (mübaşirler, avukatlar, yargıçlar...), hiyerarşileriyle (yargıçlar, memurlar sınıfı...) bir yargı bedeni; ama aynı zamanda, kendine iade edilmiş bu anarşist beden üzerinde belirsiz bölgeler oluşturan, onları son hızla kat edip orada güçlere meydan okuyan yeğniliklerden başka bir şeyi muhafaza etmeden, parçaların savuşturulduğu, ayrımların yitirildiği ve hiyerarşilerin karıştırıldığı bir adalet bedeni ("adalet senden bir şey istemez, geldiğinde seni alır ve gittiğinde seni bırakır...") (Deleuze, 1993: 164-165).

Öyleyse Adaletin virtüel ve kişisiz değerini elde etmek için öncelikle onu yargı düzenlemelerinden ayırmak ve sonra yargının içkin işleyişi içinde bir arzu olarak farklı güçlere bölünen adaletin virtüel güç noktalarını elde etmek gerekir. Deleuze *Kritik ve Klinik* adlı eserinde "Yargının İşini Bitirmek" başlıklı bir bölüm

yazmıştır. Bu bölümde yargının işini bitirme konusunda Nietzsche, Lawrance, Artaud ve Kafka'nın önemine değinir. Peki, yargının işini bitirmek, yargıyla işi olmamak anlamında mıdır? Elbette hayır. Çünkü ikincil ya da temsili olan yargının arkasındaki adaletin virtüel gücü tam da yargının işi bitince ortaya çıkacaktır. Öyleyse adaletin *virtüel* ve *edimsel* olarak iki yüzüne karşılık, yargının *temsili* ve *düşsel* iki tarafı vardır. Deleuze'e göre yargı sistemi yaşamla, onun virtüel yüzünü karartarak düşsel bir ilişki kurmaktadır. Dünyanın gerçek üretimleri karşısında düş duvarları yükselterek, ölümle beslenmekte ve gölgeler yaratmaktadır. Yargı sistemi karşısındaki sorun, düşten uyanabilme sorunudur. Bu da virtüel olanın bilinçli bir seçimle ele geçirilmesinin öncesinde, yukarıda da belirtildiği gibi, bilinç sarsılmaları yoluyla başlayabilir. Bu nedenle yargı sisteminden kurtulmanın ilk yolu, uyanma isteğidir. Yasa sisteminin karşımıza diktiği düş duvarlarının ötesinde, gerçek virtüel güçlerle karşılaşma öncelikle bir sarhoşluk etkisi yaratacaktır (Deleuze, 1993: 162).

Deleuze yargının organik işleyişine karşı ortaya konulabilecek ilk tepkinin “organsız beden” olmak olduğunu belirtir. Artık üretimin durduğu bu anda, bağlantılar kendini üretmek yerine bağlantılar arasındaki ilişkiyi ortaya koyarlar. Organsız beden, duygulanımın bedensiz gücünü ele geçirdiği için “yeni bir bedeni” düşünürken sınırsız bir olanağa sahiptir. Çünkü Deleuze'e göre yargı öğretisi, kendi tarihsel sürecinde duygular sistemini devirip onun yerini almıştır (Deleuze, 1993: 162). Saf duygulanımın ortaya çıkabilmesi için bedensel bağlardan koparak, bedensiz güçlerin ele geçirilmesi gerekir. Bu açıdan Kafka'nın yazılarında yargının bir organizma gibi işleyen merkezci yapısına karşı, adaletin “organsız beden” olarak işleyen kişisiz gücünün üretimi söz konusudur. Kafka özellikle romanlarında, kendi bedensel organlarının ve isteklerinin ötesine geçerek, dünyanın tüm coğrafyalarını kat eden “organsız beden”in duygusal, yeğin ve anarşist güçlerini ele geçirmiş ve böylece yargıdan kurtulmanın bir yolunu bulmuştur (Deleuze, 1993: 164). *Dava* romanında K, her ne kadar başından beri adaletin izini sürse de, karşılaştığı durum hep yargı sisteminin alt kesitli yapısıdır. Bu yapı birbiriyle bağlantı zincirleri oluşturacak şekilde bitişiklik esasına dayanarak düzenlenmiştir. Bu bağlantı zincirleri ölüm anına kadar devam etmiş ve o anda bile K, hala davaya karşı itirazlarının olduğunu dile getirerek “mantık her ne kadar sarsılmaz ise de yaşamak isteyen bir insana karşı koymazdı” diyerek arayışının ardındaki itici gücü dile getirmiştir. Romanda adalet, bedensiz ve kişisiz gücünü, yargının infazından sonra ölü bedenden arta kalan güçlerde kendisini ele vermiştir. Bu güçleri ele geçiren de ancak duygular olabilir. K.'nin ölü bedeninin ardından geriye kalan bedensiz “utanç” adeta adaletin tanıklığını yapmaktadır: “kendini küçükletiren utanç içindeki büyük” (Deleuze, 1993: 167). Burası bedenin küçülmesi ölçüsünde, utancın insanı büyüttüğü yerdir. Bu nedenle *Dava* romanının kendisinin adaletin virtüel anlamını içinde taşıyan bir tohum gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Yargı sistemine karşı verilebilecek diğer bir mücadele ise “kavga”dır. Yargının temelinde Tanrı’ya, Devlete, ana-babaya karşı... vs bitimsiz bir borç içinde olduğumuz “erteleme” durumu söz konusudur. Yasa, suçu sonsuz zamana yayarak, insana hareket etme zemini bırakmamakta, suçluluk ve masumiyetle gerçek bir buluşmaya imkân tanımamaktadır. Bu nedenle adalet, yargıya karşı çıkışla, kavga ile aranabilir. Yargıya karşı mücadele kişinin kendi mücadelesidir. Deleuze bu açıdan, Kafka’nın tüm kitaplarının “Bir Kavganın Tasviri” başlığını alabileceğini belirtir: “şatoya karşı, yargıya karşı, babaya karşı, nişanlılara karşı verilen kavga”. Kafka, kendi dışındaki kuvvetlere karşı, bir karşı-kavga geliştirmiş ve bu da kendindeki kuvvetlerin yeniden oluşumunu sağlamıştır. Karşı-kavga, bir kuvvetin püskürtülmeye çalışılmasıdır: “şimdilik yalnızca kapıyı çalan şeytani güçler” (Deleuze, Guattari, 2003: 48) ama kendi-kavgası tam tersine bir kuvveti kendine ait kılmak üzere ele geçirmeye çalışmasıdır (Deleuze, 1993: 165). Artık bundan sonra virtüel güçleri ele geçirmek için verilen kavga, kişisel-olmayan, duygusal, atletik, dirimsel bir bağla mümkündür.

Yargı düzenlemeleri, zamansal ve tarihsel olmaları bakımından kronolojik bir zaman kavrayışı bakımından tüketilebilen temsili bir güce sahipken, “adalet”, zamansız olduğu için gerçek bir zaman deneyimine de izin vermekte ve somut zamanı üretmektedir. Bu nedenle adalet, yasal düzenlemeler açısından da değişim ve yenilenme olanağının alt yapısını oluşturmaktadır. Öyleyse adaletin temini için arayışlar, zamanı özgürleştirme arayışlarıdır. Deleuze’ün de belirttiği gibi, Hamlet, harekete geçmek için zamana gerçekten ihtiyacı olan ilk kahramandır (Deleuze, 1993: 41). Gerçek zaman, “adalet”in virtüel gücüyle zamansal bir buluşma ile ortaya çıkabilir. Çünkü adalet zamanın içinde değildir tam tersine “gerçek zaman” adalet düşüncesinde ortaya çıkmaktadır. Adalet talep edilmediği sürece kendi kendini gerçekleştirmez. Zamanın sonsuz pozitif ve üretken gücü, ancak özne (düşünce) zamanın içine yerleşince ortaya çıkabilir. Zamanın içinde olan biz olduğumuza göre, zaman bizi belirleyendir ve birliğimiz varlığını koruduğu halde, içsellik kendi kendimizi oymamızı, kendi kendimizi bulmamızı sürdürür.

Adalet açısından sorun, konuyla ilgili soruşturmanın aşkın bir nokta tayin edilerek doğru ve yanlış yargısıyla sonuçlanan mantıksal bir ilişki içinde sürdürülmemesidir, çünkü yaşam akışı ve oluşa gelme saf gücünü arzu akışından almaktadır. Ama Kantçı yasanın aksine, yalan bile evrensel kural haline geldiğine göre mevcut düzenlemelerde sahte olanın da gücünü aldığı bir arzu işleyişi var demektir. Kafka *Dava* romanında kadınların, erotizmin de bir güç noktası olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu düzenlemede herkes adaletin memurudur, erotik bir işlev gören kadınlar da, yasa kitaplarına erotik bir arzu ile yaklaşan yargıçlar da. Önemli olan ne mahkemede olup bitendir ne de her iki tarafın toplu hareketleridir, koridorları, kulisleri, arka kapıları ve yan odaları için içine sokan moleküler

hareketliliklerdir önemli olan. Ama bu sahte olan arzunun yanında hala “Yasanın olduğuna inanılan yerde, aslında arzu yalnızca arzu vardır” diyorsa Deleuze, arzunun adalet açısından işleyiş içinde olduğu gibi başka bir kavramla da işleyiş içinde olması gerekir. İşte bu kavram Deleuze’ün de ortaya koyduğu gibi “iktidar” kavramıdır. Bir yandan arzu olan iktidar vardır, diğer yandan adalet arzusu vardır. Bu noktada Deleuze’ün “iktidar arzusu” değil de, “arzu olan iktidarın kendisidir” demesi anlamlıdır (Deleuze, Guattari, 2003: 56). Çünkü iktidar açısından her işleyiş zaten arzu içinde ortaya çıkmaktadır. Ama adalet gelince “adalet arzudur” demektedir. Çünkü adalet, yaygın kanaatin beklediği gibi yasa ile elde edilemez, ancak arzu edilerek, bir çabayla ve çıraklığın verdiği güçle peşinden koşulabilir.

Bu nedenle her şey içkinlik düzleminde yapıların söküme uğratılmasıyla açığa çıkacaktır. Çünkü arzu bir yandan yasal düzenlemeler içinde işlerken; diğer yandan yasal düzenlemelerin bozulduğu yerde adalet arzusunun devreye girmesiyle onları bozuma uğratma işlevi de görmektedir. Öyleyse adalet yasa makine-leri bozulduğunda her zaman arta kalan, sıvışan bir güç olmaktadır. Ama bunun sonucunda iki türlü arzu işleyişi karşısında iki yasa hali ortaya çıkmaktadır: “bir yanda sonlu bir parçayı hareketlendirmeye, onu bütünlüklü bir nesne yapmaya, burada ya da orada billurlaşmaya devam eden paranoyak, aşkın yasa; diğer yanda bir adalet olarak, karşı-yasa olarak, paranoyak yasayı tüm düzenlemeleriyle sökecek olan “usul” olarak işleyen içkin, çatlak yasa” (Deleuze, Guattari, 2003: 59). Burada içkin yasa olarak, çatlak yasa olarak ortaya çıkan adalet arzusu, işleyen Bütünü içkin bir söküme uğratma ile ortaya çıkmaktadır ve yasadaki “çıkış”tan daha ileri bir yersizyurtsuzluğu ortaya koymaktadır. Deleuze’ün deyişiyle, Kafka bu sayede dünyayı okşamak ya da ondan kaçmak yerine, onu kaçırtmak için “avucunun içine alarak” bir anti-lirik tavır sergilemektedir (Deleuze, Guattari, 2003: 60). Sorun, dünyadan çıkmak değil, çoğunluğun bitiştiği yere bitişmeyerek, sadece iki ayağına yetecek kadar da olsa bir toprak parçasına sahip olarak virtüel bir tekillikle (adalet) bağ kurmaktır.

Bu durumda sorun, arzunun bu iki durumunun birbirinden nasıl ayırt edilebileceği sorunudur. Önceden bu “iyi arzu”dur, bu “kötü arzu”dur diye bir belirleme yapılabilir mi? Bu asla mümkün değildir çünkü tüm bürokratik, faşist alt kesitler (*iktidar arzusu*) ve devrimci hareketlilik (*iktidarın içinde çatlak gibi ortaya çıkan adalet arzusu*) öyle iç içedir ki bunu baştan kestirmek mümkün değildir. Öyleyse arzunun “şeytaniliği” ve “masumiyeti” yalnızca süreç içerisinde ayırt edilebilir hale gelmektedir (Deleuze, Guattari, 2003: 60). Her şey süreç içerisinde, kuvvetler pekiştikçe ortaya çıkabilir, hiçbir şey önceden var olamaz.

İki hareket de birlikte ve birbiri içindedir. Birincisi (*İktidarın hareketi*), yanında hizmetçileri, kurbanları, her kademedeki insanlarla birlikte büyük şeytani düzenlemelerdeki arzuyu yakalarken (*paranoyak yasa*), ikincisi (*adaletin*

hareketi), arzuyu tüm düzenlemelerden kurtarmaya çalışır, tüm alt kesitleri sıyırıp geçer ve “bir çıkışla aynı şey olan bu birlikte yersizyurtsuzlaşma gücünün masumiyetini hep daha öteye taşır (*usyarılması yasası*) (Deleuze, Guattari, 2003: 60). İktidar hareketi, kendi çıkış noktasındaki arzusunun içinde kalarak yeniden arzuyu her defa yeniden yerliyuurtlulaştırırken; adaletin hareketi arzuyu sürekli yersizyurtsuzlandırarak iktidar hareketine ket vurmaya çalışır. Adaletle yönelik hareket, tamamen suçsuz ya da tamamen masum olunamayacağını anladığı için, hareketi sürekli devam ettirmenin peşindedir. Onun tek sorunu karşı taraftaki hareketi seketeğe uğratmaktır, mutlak galip olmak değil.

Adaletin aslında yukardan itibaren değil de altkesitli olarak işlediğini ve ancak “bitişiklik”le elde edilebileceğini anladığı için, K, sürekli davasının peşinde kendisinin koşması gerektiğini belirterek hızla davanın sonuna varmaya, yasalardan çok kendisi yasalara bitişik durmaya çalışmıştır: “İlişki” ve “bitişiklik” bizzat faal ve sürekli bir kaçış çizgisidir (Deleuze, Guattari, 2003: 61). Burada arzu sahiplerinden kimin daha hızlı olduğu önemlidir. Bu açıdan Deleuze’ün de belirttiği gibi adalet değişmez istenç değil, hareketli arzudur. Öyleyse sorun, adaleti arzu işleyişinin içinde aramaktır. Adaleti talep edecek virtüel bir tohuma sahip olmaktır: adalet senden bir şey beklemez, sen gelince alır, sen gidince bırakır (Deleuze, Guattari, 2003: 49). Çünkü adaletsizliğin deneyimlendiği yerde sorun adaletin olmayışı değil dünyaya olan inancın tükenmişliğidir. Adaletle olan arzusunun işlemesi için, yasanın tıkanması gerekir. Arzulayan makineler sorunların tamamını önemser, bir kısmını dışarda bırakmaz. Bu nedenle mesele, sorunun yasanın tepesinde olanlarda olması değildir, aşağıdaki sorunlar da yapının zaten sorunlu olduğunu gösterir. *Dava*’da K, hiçbir zaman yüksek mahkemeye asla ulaşamamıştır ama yasanın bedenindeki tüm sorunlarla yüzleşmiştir. Deleuzeyen açıdan baktığımızda yasa zaten tüm toplumsal bedenin üzerine kaydolmuştur, tüm toplumsal beden üzerine yayılmıştır.

Sorun suçlu olmak ya da olmamak değil, hangi hareketin hizmetinde olunduğudur. Öyleyse bir eylemin kendi başına bir anlamı yoktur. Hareketin arkasındaki virtüel gücün teşhisi önemlidir. Eylemler hep bitişikliğinde olunan gücün hareketini hızlandırır ya da yavaşlatır. Kafka’nın “Cezalıları Kolonisinde” anlatısı da buradan hareketle daha iyi anlaşılabilir. Bu anlatıda, ortadan kaldırılan bir işkence makinesi vardır. Bu makinenin gücünü savunan makinist, makinenin kullanıcısı olmasına rağmen sonunda bu makinenin kurbanı olmuştur. Öyleyse herkes, bitişikliğinde olduğu, tarafında yer aldığı hareket gücünün hızlandırıcısı ya da yavaşlatıcısı, tüketicisi ya da nasiplenen olmaktadır. Aynı şekilde *Dava* romanında da diğer roman kişilerinin çoğu yürürlükteki yargı mekanizmasının herhangi bir yerine bitişik durumda iken, K, yargı mekanizmasıyla bir tür bitişiklik içinde olsa da “her zaman geri itilmiş, her zaman dışarda tutulmuş, bir anlamda da “kapsanmış”

olamayacak kadar hızlı gibidir” (Deleuze, Guattari, 2003: 60). Yargı mekanizmasının içindeki tüm görevliler hep bir görev içinde oldukları için, hareketlerini çekip çeviren durum, hep bir görevle ilgilidir. Bu nedenle, onların her tür hareketi, yargı mekanizmasının hareketinin içinde kapsanmış durumdadır.

Öyleyse adalet açısından ortaya konulabilecek ilk tavır önce her iki virtüel güç işleyişini ele geçirmek ve ikisi arasında bir ara güç bulmak, sonra karşıt bir edim gerçekleştirmektir. Olayın dışında kalarak ya da bir tarafın yanında yer alarak Olayın ya da Bütün’ün işleyişinin içine dâhil olup, içerden bir soruşturma yürütmek, bu güçleri takip etmek ve bir arasında güç oluşturmak imkânsızdır.. Bu açıdan Kafka’nın edebiyat makinesinin çarkları içinde ortaya çıkan *Dava* romanının çabası, bu Bütün’ü ele geçirmeye yöneliktir. Şeytani ve masum güçler takip edilmedikçe, gerekirse şeytani ve masum bir arzu içine girmedikçe adalet arzusu ele geçirilemez. Kafka, iktidar arzusuna bağlı olarak işleyen yargı düzenlemelerini eleştirmek yerine, bu düzenlemelerin (bürokrasi, yargıçlar, avukatla, mahkemeler...) üzerini açarak, buralarda bizim beklediğimiz gibi gerçek suçlularla suçlu olmayanları ayırt etmekten çok suçlulara bir rağbet olduğunu göstermiştir. Siyasal açıdan bakıldığında İktidar adaleti temin etmesi gereken kurumken, adaletle ilgili temel sorunlar iktidar içinde baş göstermektedir. Kongrelerde, toplantılarda, kulislere hep adaletin temel sorunları ortaya çıkmaktadır. Öyleyse Deleuze ve Guattari’nin deyişiyle “mevcut durumda yasanın kendisi adaletle ilgili bir sorun haline gelmiştir” (Deleuze, Guattari, 2003: 50). Mahkeme mensuplarını K’nın suçlu olup olmadığını tespit etme arzusundan çok, cinsel arzular ele geçirmiştir. Adalet yetkilileri suçluları araştıran insanlar değil, “suçun cezbettiği, tehlikeye attığı kişilerdir. Çünkü “her şeye burunlarını sokarlar, arayıp tararlar, incelerler. Kördürler, hiçbir kanıt kabul etmezler ama salondaki fısıldaşmaları, atölyedeki sırları, kapı arkasındaki gürültüleri, kulisteki homurdanmaları, arzuyu ve arzu rastlantılarını ifade eden tüm mikro-olayları özellikle dikkate alırlar (Deleuze, Guattari, 2003: 49).

Bu takdirde, klasik düşüncenin ötesinde adaletin virtüel gücüyle temas artık suç, içsellik ve arzu kavramlarıyla birlikte mümkündür. Çünkü bu kavramlar adaletin karşı yasası olarak işleyen yargı düzenlemeleriyle temas kurmak ve onları bozuma uğratmak açısından önemlidir. Kafka bu kavramsal ilişkileri *Dava* romanında son derece incelikli bir düzenlemeye tabi tutmuştur.

Sonuç

Kafka’nın yazınsal kaygısının temelinde kişisel ve psikolojik sorunlarının teşhisi ve sorunsallaştırılması değil daha çok bu sorunların bağlantılı olduğu toplumsal sorunların üretimi vardır. Kafka sorunların sınırlarına kadar yaklaştıktan sonra

içkin bir analiz gerçekleştirmiş ve gerçekçi bir teşhis denemesinde bulunmuştur. Dile getirilemeyen sorunlar kişisiz ve birey öncesi tekillikler alanında virtüel güç ilişkilerinin analizi ile ortaya çıkabilmiştir. Kafka, hikâyelerinde bir durumun bağlı olduğu farklı güç dengeleri ve bunların birbiriyle bağlantı noktalarının teşhisine son derece önem vermiştir. *Dava* romanında ise “adalet” ve “yargı” kavramlarının fiili işleyişini gözler önüne sererek, toplumsal güç dengelerini tam bir analize tabi tutmuş ve bağlantı noktalarını toplumsal katmanların her bir tarafında yayarak, sorunların edimsel bir teşhisini gerçekleştirmiştir.

Yargı ve adaletle ilgili sorunların teşhisi açısından Deleuze’ün kullandığı “arzu makineleri” ifadesi son derece çözümleyici bir güce sahiptir. Çünkü adalet ve yargı kavramları edimselleştikleri andan itibaren belli güçlerle ilişkilidirler. Bu güçlerin teşhisi açısından, dayandıkları arzu akışlarının takibi önemlidir. Çünkü Kavramsal analizler, ancak kavramları harekete geçiren arzu güçlerinin işleyişini takip edilerek yapılabilir. İktidar arzusu, yanındaki taraftarlarıyla birlikte gittikçe çoğalan ve yayılan bir hızla ilerlerken, altta kalarak ezilenlerin adalet arzusu ancak tıkanıklık durumunda çalışabilmektedir. *Dava* romanı da arzu makineleri işlevini görerek, tıkanan adaletin önünü açma girişiminde bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Bell, Jeffrey A. (2009). *Deleuze's Hume, Philosophy, Culture and the Scottish Enlightenment*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Deleuze, Gilles (1990). *The Logic of Sense*. (Mark Lester with Charles Stivale, Çev), London: Columbia University Press.
- Deleuze, Gilles (1983). *Cinema I / L'Image-Mouvement*, Paris: Les Editions de Minuit.
- Deleuze, Gilles (1985). *Cinema 2, L'Image-Temps*, Paris: Les Editions de Minuit.
- Deleuze, Gilles (1993). *Critique et Clinique*, Paris: Les Edition de Minuit.
- Deleuze, Gilles (1995). “L’actuel et Le Virtuel”, http://lucdall.free.fr/workshops/IAV07/documents/actuel_virtuel_deleuze.pdf
- Deleuze, Gilles (07/06/83-2), “La Voix de Gilles Deleuze en Ligne” http://www2.univ-paris8.fr/deleuze/article.php3?id_article=258
- Deleuze, Gilles, (17/12/1985-3), Deleuze Dersleri (“La Voix de Gilles Deleuze en Ligne”), http://www2.univ-paris8.fr/deleuze/article.php3?id_article=434
- Deleuze Gilles ve FELIX Guattari (2003), *Kafka, Toward a Minor Literature*. (Dana Polan, Çev), London: University of Minnesota Press.
- Deleuze Gilles ve FELIX Guattari (1972), *Capitalisme et Schizophrenie, L'Anti-Oedipe*, Paris: Les Editions de Minuit.
- Deleuze, Gilles ve FELIX Guattari (2005), *A Thousand plateaus, Capitalism and Schizophrenia*, (Brian Massumi, Çev), London: University of Minnesota Press.

- Deleuze Gilles ve FELIX Guattari (1991), *Qu'est-ce que la Philosophie?*, Paris: Les Editions de Minuit.
- Kafka, Franz (2006). *Le Proces*. http://fibbc.net/cmm/IMG/pdf/kafka_le_proces.pdf
- Kafka, Franz (1948), *The Diaries (1910-1913)*. (Edited by Max Brod). London: Secker&Warbur.
- Kafka, Franz (2012), *Bir Kavga'nın Tasviri, Anlatılar II*, (Tevfik Turan, Çev), İstanbul: Can Yayınları.
- Kafka, Franz (2016), *Hayvan Öyküleri*, (Yekta Majiskül, Çev), İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Lecerle, Jean-Jacques (2010), *Badiou and Deleuze Read Literature*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Tynan, Aidan (2012), *Deleuze's Literary Clinic*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Zourabichvili, François (2011), *Deleuze Sözlüğü*, (Aziz Ufuk Kılıç, Çev), İstanbul: Say Yayınları.